

περιέμενον τούς κατοίκους τῶν πόλεων ἐκείνων νὰ ἔλθωσιν εἰς τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Ἄδριου ἔμπορεῖα τοῦ κράτους, ἵνα προμηθευθῶσι τὰ προϊόντα τῆς ἀνατολικῆς βιομηχανίας (σ. 64—65 τοῦ πρώτου τόμου).

Ὁ Heyd ἐκφέρει τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὡς αὐταπόδεικτον ἄλλ' εἶναι ἄρα γε τοσοῦτο βέβαιον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔμποροι, σταυρώσαντες τὰς χεῖρας, περιέμενον τούς Ἑσπερίους νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Ἀνατολήν; Ἡ κάτω Ἰταλία, κατακτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ὀργανωθεῖσα ἐπὶ Ἰουστίνου Β' ἐν τῇ 6 ἑκατονταετηρίδι, διετέλεσε βεβαίως ἐν τῇ 7 καὶ ἐν τῇ 8 εἰρηνεύουσα κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ εἰήμεροῦσα. Συγχρόνως ὁμοῦ καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἄδριου μητρόπολις τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ διήρχετο διὰ κρίσεως δεινότητος, κατὰ πολεμικὴν μὲν, ἐπὶ εἴη τριακόσια, ὑπὸ Περσῶν, Ἀράβων, Ἀβάρων, Βουλγάρων καὶ Σλάβων, στερηθεῖσα δὲ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, οὐκ ὀλίγα τμήματα τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὴν μεταξὺ Αἴμου καὶ Ἰστροῦ χώραν καὶ πολλὰ διαμερίσματα τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Αὕτη ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκινδύνευσε τρίς νὰ περιπέσῃ εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων, οἵτινες ἢ ἐκυριεύσαν ἢ ἐδήλωσαν ἔπανελημμένως πολλὰς νήσους καὶ παραλίας καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν Θεσσαλονίκην. Καὶ ὅμως, οὕτως ἰχόντων τῶν πραγμάτων, Ἕλληνες ἔμποροι μετεκόμιζον τὰ ἔμπορεύματα αὐτῶν οὐ μόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐνδότερα τῆς Ἰσπανίας, καθ' ἃ ὁρθῶς λέγει ὁ Heyd ἐν σελ. 26 τοῦ πρώτου τόμου. Ἄξιον λοιπὸν ἀκριβεστέρως μελέτης ἦθελεν εἶναι, νομίζω, τὸ ζήτημα διατὶ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι, ἐνῶ ἔμπορευόντο μέχρι τῶν ἑσχατιῶν τῆς Ἑσπερίας, δὲν ἴδρυσαν ἴδια μόνιμα καταστήματα εἰς τὰς πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας.

Κατὰ δὲ τὰς ἀκολούθους τρεῖς ἑκατονταετηρίδας, 9, 10 καὶ 11, ἀντιθέτως μετεβλήθη ἡ τύχη τῶν δύο ἐκείνων τοῦ κράτους τμημάτων. Ἡ μὲν μητρόπολις κατισχύσασα τῶν ἀντιπάλων ἀπέβη εἴπερ ποτὲ ἰσχυρὰ καὶ πλουσία, αἱ δὲ ἐν Ἰταλίᾳ κηῖσε ὑπέστησαν συνεχεῖς σχεδὸν καὶ φοβερὰς καταστροφὰς κατὰ μὲν τὴν 9 καὶ τὴν 10 ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν, κατὰ δὲ τὴν 11 ἀπὸ τῶν Νορμαννῶν, οἵτινες ἐπὶ τέλους καὶ ὀριστικῶς ἐκυριάρχησαν τῶν χωρῶν τούτων. Τοιαύτης δὲ οὔσης ἐν αὐταῖς τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων δὲν ἔχομεν ἴσως χρεῖαν ἄλλων λόγων ἵνα ὁμολογήσωμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔμποροι ἠθέλον κάκιστα ὑπολογίσει τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἐὰν ἐπεχείρουν νὰ ἰδρῦσιν μεγάλας βιομηχανημάτων ἀποθήκας ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ.

Εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπεδόθησαν πολλάκις οὐκ ὀλίγα ἐλαττώματα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν κινεχρίθη οὗτος ἐπὶ ἑλλείψει ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος. Ὅτι δὲ οὕτε ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς ἦτο κατὰ τοῦτο πέρα τοῦ δέοντος περισκεμμένος μαρτυροῦσι γεγονότα πολλά. Αὐτὸς ὁ Heyd ὁμολογεῖ (σελ. 61 τοῦ Α' τόμου) ὅτι οἱ τότε ἔμποροι ἡμῶν δὲν περιώριζον τὰς κερδοσκοπικὰς αὐτῶν ἐργασίας εἰς μόνον τὰ προϊόντα τῆς ἰθαγενοῦς βιομηχανίας. Καὶ ἀφοῦ οἱ Ἀραβες ἐγένοντο κύριοι τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας οἱ ἡμέτεροι ἀπερχόμενοι εἰς τὰς πόλεις ταύτας παρελάμβανον ἀπὸ τῶν Ἀράβων τὰ βιομηχανήματα τῶν ἀνατολικωτέρων χωρῶν καὶ μετεκόμιζον αὐτὰ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Θεσσαλονίκην καὶ Χερσῶνα. Ὅτι ἡ τελευταία αὕτη πόλις ἦτο τὸ κυριώτατον εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἔμπορεῖον τοῦ κράτους ὡς πρὸς τὰς πρὸς βορρᾶν τοῦ Εὐξείνου χώρου ἔλαβον ἀφορμὴν καὶ ἐγὼ νὰ το εἶπω ἐν κεφ. ΣΤ' βιβλ. Θ' τοῦ τρίτου τόμου τῆς Ἱστορίας μου. Ἀλλὰ τὴν τρανοτάτην ἴσως ἀπόδειξιν τοῦ τολμηροῦ πνεύματος οὐ ἐνεφορεῖτο τὸ ἔμπόριον τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ πορέχουσιν ἡμῖν οἱ Παυλιανίται, περὶ ὧν ἔπανελημμένως ἐλάλησα ἐν κεφ. Γ' καὶ ΣΤ' βιβλ. Ι' τοῦ τρίτου ὡσαύτως τόμου.

